

Cyngor Sir Powys

Crynodeb Archwilio Blynyddol 2024

Dyddiad Cyhoeddi: Ebrill 2025

Dyma grynodeb ein harchwiliad ar gyfer Cyngor Sir Powys. Mae'n dangos y gwaith a gwblhawyd ers y Crynodeb Archwilio Blynyddol diwethaf a gyhoeddwyd ym mis Chwefror 2024. Mae ein crynodeb archwilio'n rhan o ddyletswyddau Archwilydd Cyffredinol Cymru.

Ceir rhagor o wybodaeth am y dyletswyddau hyn ar ein [gwefan](#).

Ynglŷn â'r Cyngor

Rhai o'r gwasanaethau y mae'r Cyngor yn eu darparu

Ffeithiau allweddol

Mae gan y Cyngor 68 o gynghorwyr sy'n cynrychioli'r pleidiau gwleidyddol canlynol:

- Democratiaid Rhyddfrydol 22
- Annibynwyr 15
- Ceidwadwyr 15
- Llafur 9
- Plaid Cymru 4
- Heb ei nodi 2
- Gwyrdd 1

Gwariodd y Cyngor £348 miliwn ar ddarparu gwasanaethau¹ yn ystod 2023-24².

¹ Rydym yn diffinio gwariant ar wasanaethau fel cost gwasanaethau a godir ar y gronfa gyffredinol o'r Dadansoddiad Ariannu Gwariant, namyn costau unrhyw wasanaethau a ariennir o'r Cyfrif Refeniw Tai, gan ychwanegu praeseptau, ardollau a llog ar ddyledion.

² Ffynhonnell: Datganiad o Gyfrifon 2023-24

Ffeithiau allweddol

O ran y sefyllfa ar 31 Mawrth 2024, roedd gan y Cyngor £69 miliwn o gronfeydd ariannol wrth gefn defnyddiadwy³. Mae hyn yn cyfateb i 22% o wariant blynyddol y Cyngor ar wasanaethau⁴.

Mae 1% o'r 79 o ardaloedd yng Nghyngor Sir Powys yn rhai yr ystyrir eu bod ymhlith y 10% o ardaloedd mwyaf amddifadus yng Nghymru; dyma'r ail isaf o'r 22 o gynghorau unedol yng Nghymru⁵.

Rhagamcanir y bydd poblogaeth Cyngor Sir Powys yn cynyddu 1% rhwng 2024 a 2043 o 132,700 i 133,900, gan gynnwys gostyngiad o 5% yn nifer y plant (15 oed ac iau), gostyngiad o 7% yn nifer y boblogaeth o oedran gweithio (rhwng 16 oed a 64 oed) a chynnydd o 20% yn nifer y bobl 65 oed a throsodd⁶.

Dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol

Gwnaethom gwblhau gwaith yn ystod 2023-24 i gyflawni'r dyletswyddau canlynol

- Archwilio'r Cyfrifon**

Bob blwyddyn, mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor i wneud yn siŵr y rhoddir cyfrif priodol am arian cyhoeddus.

- Gwerth am arian**

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio a yw'r Cyngor wedi sefydlu trefniadau i gael gwerth am arian am yr adnoddau y mae'n eu defnyddio, a rhaid iddo fod wedi'i argyhoeddi ei fod wedi gwneud hyn.

- Yr egwyddor datblygu cynaliadwy**

Mae angen i gyrff cyhoeddus gydymffurfio â'r ddyletswydd datblygu cynaliadwy wrth bennu eu hamcanion llesiant a chymryd camau i'w cyflawni. Rhaid i'r Archwilydd Cyffredinol asesu i ba raddau y maent yn gwneud hyn.

³ Rydym yn diffinio cronfeydd ariannol wrth gefn defnyddiadwy fel cronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio ar gyfer costau refeniw, lle nad yw'r diben wedi'i ddiogelu gan y gyfraith. Mae hyn yn golygu cyfanswm y gronfa gyffredinol, cronfeydd wrth gefn wedi'u clustnodi a balansau ysgolion. Nid yw'n cynnwys cronfeydd wrth gefn y Cyfrif Refeniw Tai, derbyniadau cyfalaf na grantiau cyfalaf anghymwysedig.

⁴ Ffynhonnell: Datganiad o Gyfrifon 2023-24

⁵ Diffinnir ardal yn y cyd-destun hwn fel 'Ardal Gynnyrch Ehangach Haen Is'. Ffynhonnell: StatsCymru

⁶ Ffynhonnell: [StatsCymru, Amcanestyniadau o'r Boblogaeth](#)

Yr hyn a nodwyd gennym

Archwiliad o Gyfrifon 2023-24 Cyngor Sir Powys

Bob blwyddyn, rydym yn archwilio datganiadau ariannol y Cyngor.

I gyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol rydym yn cwblhau prosiectau penodol, ond rydym hefyd yn dibynnu ar waith archwilio arall, a gwaith cyrff rheoleiddio megis Arolygiaeth Gofal Cymru ac Estyn (yr arolygiaeth addysg). Rydym yn cymryd canfyddiadau ein gwaith archwilio i ystyriaeth wrth asesu a yw'r Cyngor wedi sefydlu trefniadau i sicrhau gwerth am arian. Caiff ein canfyddiadau a'n casgliadau eu crynhoi isod.

Ar gyfer 2023-24:

- cyflwynwyd y datganiadau drafft i'w harchwilio ar 28 Mehefin 2024, cyn y dyddiad cau o 30 Mehefin 2024 a bennwyd gan Lywodraeth Cymru.
- roedd ansawdd y datganiadau drafft a gyflwynwyd i'w harchwilio yn dda ar y cyfan.
- rhoddodd yr Archwilydd Cyffredinol farn ddiamod gwir a theg ar ddatganiadau ariannol yr Awdurdod ar 28 Tachwedd 2024, cyn y dyddiad terfyn y cytunwyd arno gyda Llywodraeth Cymru sef 30 Tachwedd 2024.
- cafodd Datganiad Llywodraethu Blyneddol ac Adroddiad Naratif yr Awdurdod eu paratoi yn unol â Chod CIPFA a chanllawiau perthnasol. Roeddent yn gyson â'r datganiadau ariannol a baratowyd gan yr Awdurdod ac ein gwybodaeth am yr Awdurdod.
- gwnaed nifer o newidiadau i ddatganiadau ariannol yr Awdurdod a gododd o'n gwaith archwilio, a thynnwyd sylw'r Pwyllgor Archwilio at y rhain yn ein Hadroddiad ar yr Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ym mis Tachwedd 2024.
- yn ogystal â chyfrifoldebau'r Archwilydd Cyffredinol am archwilio datganiadau ariannol yr Awdurdod, mae ganddo gyfrifoldeb hefyd am ardystio nifer o hawliadau am grantiau a ffurflenni grantiau. Ni nodwyd unrhyw broblemau arwyddocaol yn ein gwaith hyd yma.
- cyhoeddodd yr Archwilydd Cyffredinol y dystysgrif a oedd yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon ar gyfer 2023-24 wedi cael ei gwblhau.

Adolygiad asesu risg a sicrwydd

Rydym wedi adolygu'r trefniadau a roddir ar waith gan y Cyngor i sicrhau gwerth am arian wrth ddefnyddio ei adnoddau yn unol â dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol. Defnyddir ein hasesiad hefyd i lywio ein cynlluniau gwaith ar gyfer y blynyddoedd i ddod.

Gwnaethom lunio'r adroddiadau canlynol o'n gwaith asesu risg a sicrwydd:

Defnydd o wybodaeth am berfformiad – safbwyntiau defnyddwyr gwasanaeth a chanlyniadau (Ebrill 2024)

Gwnaethom ystyried safbwynt defnyddwyr gwasanaethau a'r data am ganlyniadau a ddarparwyd i aelodau ac uwch-swyddogion, a sut y defnyddir yr wybodaeth hon. Canfuom nad yw'r wybodaeth am berfformiad a ddarparwyd i uwch-arweinwyr yn eu galluogi i feddu ar ddealltwriaeth gynhwysfawr o safbwyntiau a chanlyniadau defnyddwyr gwasanaeth. Mae hyn yn cyfyngu ar eu gallu i ddeall effaith gwasanaethau a pholisïau'r Cyngor.

Adolygiad Dilynol o'r Gwasanaeth Cynllunio (Tachwedd 2024)

Yn ystod 2024, gwnaethom adolygu camau gweithredu'r Cyngor i fynd i'r afael â'r argymhellion a wnaed yn adolygiad 2023 o'r gwasanaeth cynllunio. Gwelsom fod y gwasanaeth cynllunio wedi ymateb yn gyflym drwy gymryd camau effeithiol i wella ei drefniadau. Mae'r gwasanaeth cynllunio wedi gweithredu argymhellion 2023 yn llawn.

Trefniadau Diogelu Corfforaethol (Tachwedd 2024)

Yn ystod 2024, gwnaethom adolygu camau gweithredu'r Cyngor i fynd i'r afael â'r argymhellion a wnaed yn Adolygiad Dilynol Tachwedd 2022 o'r Trefniadau ar gyfer Diogelu Corfforaethol. Canfuwyd gennym fod y Cyngor wedi gweithredu'n bendant ac yn gyflym wrth ymateb i'r argymhellion yn ein hadroddiad yn 2022 a bod ganddo lefel dda o reolaeth dros ei drefniadau diogelu corfforaethol erbyn hyn.

Cynaliadwyedd Ariannol (Rhagfyr 2024)

Yn ystod 2024, gwnaethom adolygu cynaliadwyedd ariannol y Cyngor, gan gynnwys canolbwyntio ar y camau gweithredu, y cynlluniau a'r trefniadau i bontio bylchau ariannu a mynd i'r afael â phwysau ariannol dros y tymor canolig a'r tymor hir. Canfuwyd nad yw'r Cyngor wedi mabwysiadu dull hirdymor eto i sicrhau ei gynaliadwyedd ariannol, ond mae'n datblygu un.

Gwaith sy'n mynd rhagddo

Mae ein gwaith parhaus yn cynnwys:

- Sicrwydd ac asesu risg
- Adolygiad thematig – trefniadau comisiynu
- Adolygiad lleol - Craffu: Adroddiad dilynol ar gynnydd
- Adolygiad lleol – Rheoli risg
- Adolygiad lleol - Adolygiad Llywodraethu Corfforaethol
- Gofal Heb ei Drefnu.

Adroddiadau a chynhyrchion cenedlaethol a gyhoeddwyd yn 2024

Yn ogystal â gwaith lleol ym mhob cyngor, bob blwyddyn, rydym hefyd yn cynnal astudiaethau ar draws y sector llywodraeth leol i wneud argymhellion ar gyfer gwella gwerth am arian. Cyhoeddwyd yr adroddiadau canlynol gennym yn 2024 a allai fod yn ddefnyddiol i'r Cyngor, ac maent ar gael ar ein gwefan.

Teitl yr adroddiad	Dyddiad cyhoeddi a dolen i'r adroddiad
Cynaliadwyedd Ariannol Llywodraeth Leol	Rhagfyr 2024
Diweddariad Offeryn Data Cynaliadwyedd Ariannol Llywodraeth Leol sydd bellach yn cynnwys data o gyfrifon drafft 2023-24	Rhagfyr 2024
Y Fenter Twyll Genedlaethol yng Nghymru 2022-23	Hydref 2024
Teithio llesol (adroddiad ac offeryn data)	Medi 2024
Llywodraethu Awdurdodau Tân ac Achub	Medi 2024
Tai fforddiadwy	Medi 2024
Digidol yn ôl dyluniad? – Gwersi o'n hadolygiad o strategaethau digidol ar draws cynghorau yng Nghymru	Awst 2024
Defnyddio gwybodaeth am berfformiad: safbwynt defnyddwyr gwasanaethau a deilliannau – Crynodeb o ganfyddiadau ein hadolygiad yng nghynghorau Cymru	Gorffennaf 2024
Llywodraethu Awdurdodau'r Parciau Cenedlaethol	Ebrill 2024
Cefnogi Wcreiniaid yng Nghymru	Mawrth 2024
O ymdrin â heriau wrth iddynt godi i ddiogelu at y dyfodol – yr her i wasanaethau cyhoeddus Cymru	Chwefror 2024

Teitl yr adroddiad	Dyddiad cyhoeddi a dolen i'r adroddiad
Cynllunio ar gyfer datblygu cynaliadwy – Adfywio tir llwyd	<u>Ionawr 2024</u>

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth, ac fe'i penodir gan Ei Mawrhydi'r Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn gwneud ei waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n fwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac i fonitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Caiff Swyddfa Archwilio Cymru ei dwyn i gyfrif gan y Senedd.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau o werth am arian mewn llywodraeth leol, yn asesu cydymffurfiaeth â'r gofynion sy'n weddill o Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 a gall gynnal arolygiadau arbennig dan Ddeddf Llywodraeth Leol ac Etholiadau (Cymru) 2021.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff cyhoeddus a noddir ganddi ac sy'n gysylltiedig â hi, Comisiwn y Senedd a chyrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Archwilio Cymru yw'r enw ymbarél ar gyfer Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru, sy'n endidau cyfreithiol ar wahân â'u swyddogaethau cyfreithiol eu hunain, fel y disgrifir uchod. Nid yw Archwilio Cymru yn endid cyfreithiol.

Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi. We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg.